

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 2.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.58>

УДК 336.7

*Є. М. Андрущак,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту, Львівський
національний університет імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6691-9747>*

*А. В. Герасименко,
здобувач наукового ступеня доктора філософії, Львівський національний
університет імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6942-7211>*

УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ КОНЦЕНТРАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

*Ye. Andrushchak,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Finance, Money Circulation and Credit, Ivan Franko National University of Lviv
A. Herasymenko,
Postgraduate student, Ivan Franko National University of Lviv*

CONCENTRATION RISK MANAGEMENT OF BANK LENDING TO INDUSTRIAL ENTERPRISES

У статті досліджено особливості виникнення ризику концентрації банківського кредитування промислових підприємств та вироблено пропозиції щодо шляхів його попередження. З'ясовано ступінь висвітлення проблематики

ризикую концентрації кредитного портфеля в сучасній науковій літературі. Розкрито сутність та джерела формування ризику концентрації кредитного портфеля банку. Проаналізовано специфіку концентрації промислового кредитування банками в Україні, в тому числі ступінь реалізації ризику концентрації у банках-лідерах кредитування в розрізі промислових галузей. Виявлено невиконання окремими банками-лідерами промислового кредитування нормативів кредитного ризику Н7 та Н8, встановлених Національним банком України. Розглянуто регіональний аспект проблематики концентрації промислового кредитування банками в Україні. Запропоновано авторський коефіцієнтний метод щодо формування оптимального складу та структури банківського промислового кредитного портфеля, як превентивний захід щодо попередження ризику його концентрації.

The current macroeconomic instability, unpredictable changes in the markets for goods and services, a general decline in economic activity of enterprises, and, most importantly, the constant pressure of military operations in Ukraine, create preconditions for an increase in the risk of concentration of bank lending. Taking into account the importance of the industrial sector for the national economy, the need to increase the role of bank lending in the post-war industrial reconstruction, close interconnections and interdependence between different industrial sectors, the process of consolidation of industrial enterprises due to the general decline in economic activity of small and medium-sized enterprises, the problem of timely identification and effective management of the risk of concentration of bank lending to industrial enterprises in Ukraine is becoming increasingly important. The problem of managing the risk of concentration of the bank's loan portfolio is in the center of scientific interest of a wide range of scholars and practitioners. While acknowledging the undoubtedly valuable and significant contribution of scholars to addressing this issue, we believe that certain aspects of loan portfolio concentration risk management require further development. The article examines the peculiarities of the risk of concentration of bank lending to industrial enterprises and develops proposals on ways to prevent it. The degree of coverage of the problem of loan

portfolio concentration risk in the modern scientific literature is determined. The essence and sources of formation of the risk of concentration of the bank's loan portfolio are disclosed. The specifics of the concentration of industrial lending by banks in Ukraine are analyzed, including the degree of realization of the concentration risk in the leading banks in terms of industrial sectors. The author reveals that some leading banks in industrial lending do not comply with the credit risk ratios H7 and H8 set by the National Bank of Ukraine. The regional aspect of the problem of concentration of industrial lending by banks in Ukraine is considered. The author's own coefficient method for forming the optimal composition and structure of the bank's industrial loan portfolio as a preventive measure to prevent the risk of its concentration is proposed.

Ключові слова: *банківське кредитування промислових підприємств, промисловий сектор, ризик концентрації кредитного портфеля, промисловий кредитний портфель, галузева концентрація, регіональна концентрація, управління ризиком концентрації промислового кредитного портфеля.*

Keywords: *bank lending to industrial enterprises, industrial sector, risk of loan portfolio concentration, industrial loan portfolio, industry concentration, regional concentration, industrial loan portfolio concentration risk management.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна макроекономічна нестабільність, непередбачуваність змін на ринках товарів і послуг, загальне зниження економічної активності підприємств, а головне – постійний тиск військових дій в Україні, формують передумови для зростання ризику концентрації банківського кредитування. Враховуючи значення промислового сектору для національної економіки, необхідність підвищення ролі банківського кредитування у повоєнній відбудові промисловості, тісні взаємозв'язки та взаємозалежність між різними промисловими галузями, процес укрупнення промислових підприємств внаслідок загального зниження економічної активності підприємств малого та середнього бізнесу,

проблематика своєчасної ідентифікації та ефективного управління ризиком концентрації банківського кредитування промислових підприємств в Україні набуває дедалі більшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика управління ризиком концентрації кредитного портфеля банку перебуває у центрі наукового інтересу широкого кола науковців і практиків. Серед вітчизняних вчених слід віддати належне працям Б. Кишакевича [2], В. Онищенко, Н. Волкової [6], Р. Корнилюка [3], Д. Крєтова [4] та багатьох ін. Серед зарубіжних науковців слід виокремити праці С. Козака (S. Kozak) [9], Р. Скридуліте (R. Skridulytė), Ед. Фрейтакаса (Ed. Freitakas) [10], М. Юодіса (M. Juodis), В. Валвоніса (V. Valvonis), Р. Бернюнаса (R. Berniūnas), М. Бейвидаса (M. Beivydas) [8], Н. Яна (N. Jahn), К. Меммеля (Chr. Memmel), А. Пфінгстена (A. Pfingsten) [7] та багатьох ін. Віддаючи належне безсумнівно цінному та значимому внеску вчених у вирішення означеної проблематики, на нашу думку, окремі аспекти управління ризиком концентрації кредитного портфеля потребують подальшого розвитку. Зокрема, в частині вироблення пропозицій щодо превентивної діагностики формування ризику концентрації промислового кредитного портфеля банків.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження – висвітлити особливості формування ризику концентрації промислового кредитного портфеля банків та виробити пропозиції щодо шляхів його попередження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ризик концентрації кредитного портфеля виникає через нерівномірний розподіл кредитів між галузями або надання великих кредитів окремим позичальникам [10]. Протилежним процесом до концентрації кредитного портфеля є диверсифікація – обмеження впливу фактора ризику за рахунок уникнення надмірної концентрації за одним портфелем шляхом пошуку та поєднання портфелів, які за однакових умов приводять до різних не обов'язково прямо протилежних результатів [5].

Джерелами формування ризику концентрації банківського кредитування можуть бути такі [10]: кредитування в значному обсязі одного позичальника; кредитування групи позичальників-пов'язаних осіб; кредитування в значному обсязі в одній іноземній валюті; кредитування в значному обсязі високо-ризикових проєктів позичальників; кредитування позичальників-нерезидентів однієї іноземної країни; кредитування позичальників-нерезидентів країн, які мають високий рівень економічної взаємозалежності; кредитування в значному обсязі позичальників одного сектору / галузі економіки; кредитування позичальників одного регіону країни; кредитування позичальників із однорідним видом забезпечення тощо.

Своєю чергою, С. Козак [9] пропонує розрізняти такі два джерела формування ризику концентрації: 1) індивідуальний ризик – ризик від концентрації в окремих установах; 2) галузевий ризик (або системний ризик) – ризик, що виникає внаслідок концентрації в окремих галузях економіки.

Стосовно методів управління ризиком концентрації кредитного портфеля банку, слід зазначити, що всі вони базуються на різних прийомах щодо диверсифікації кредитних операцій. Водночас, з метою нагляду за ризиком кредитної концентрації Національний банк України здійснює моніторинг пруденційних нормативів в цілому по системі та в розрізі окремих банків, а саме – нормативу Н7 (норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, не більше 25%), Н8 (норматив великих кредитних ризиків, не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу) та Н9 (норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру, не більше 25%).

З огляду на те, що: 1) за період 2009-2023 р. близько 35% банківського кредитування нефінансових корпорацій становило саме промислове кредитування [5]; 2) частка непрацюючих кредитів (NPLs) у промисловому кредитному портфелі банків збільшилась з 10,59% у 2010 р. до 31,06% у 2023 р. [5]; 3) галузі секцій промислового сектору економіки є тісно взаємопов'язаними, а від їх виробництва залежить діяльність інших суб'єктів господарювання та добробут населення, – доцільним є аналіз банківського

промислового кредитного портфеля (БПКП) в Україні на предмет концентрації кредитного ризику за галузевою ознакою.

Зазначимо, що згідно державної класифікації видів економічної діяльності, промислове виробництво класифікують у секціях В «Добувна промисловість та розроблення кар'єрів», С «Переробна промисловість», Д «Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря», Е «Водопостачання; каналізація, поводження з відходами» та F «Будівництво» [1].

На сучасному етапі свого розвитку, банківське промислове кредитування не є ключовим джерелом додаткової фінансової підтримки промислових підприємств. За останніми доступними даними (2021 р.) частка власних коштів у загальній структурі джерел капітальних інвестицій мала абсолютну перевагу на підприємствах добувної промисловості і розроблення кар'єрів (99,51%), переробної промисловості (97%), постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (79,16%) [1].

За період 2009-2023 рр., обсяг БПКП збільшився на 55 798,25 млн. грн. (без коригування на рівень інфляції), а частка промислових кредитів у загальному обсязі кредитування нефінансових корпорацій зменшилась з 36,43% у 2009 р. до 27,73% у 2023 р. Станом на 01.01.2024 р., обсяг БПКП становить 217 414,61 млн. грн., з яких обсяг NPLs – 67 519,57 млн. грн. [5].

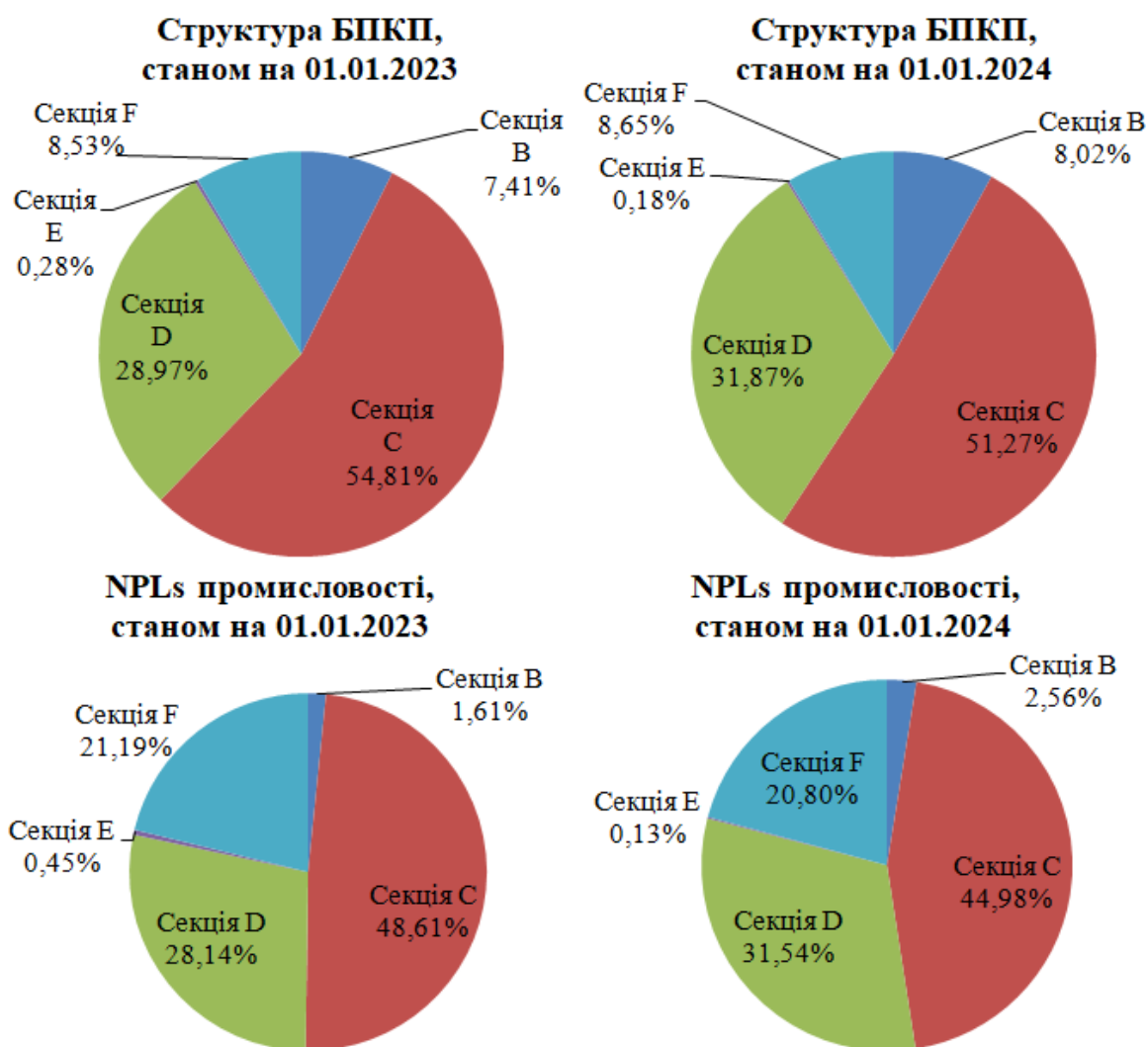

Рис.1. Структура банківського промислового кредитного портфеля та NPLs в розрізі секцій промисловості України (01.01.2023-01.01.2024 рр.)

Джерело: складено та обчислено авторами на основі [5].

З даних рис.1 видно, що в Україні банківське промислове кредитування сконцентроване переважно в галузях переробної промисловості (секція C) – більше 50%, та в галузях постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (секція D) – близько 30%. При цьому, саме в цих секціях має місце найвищий рівень NPLs.

Науковий інтерес становить аналіз структури промислового кредитування в розрізі секцій та по галузям (таблиці 1-4).

Таблиця 1. Структура кредитування підприємств добувної промисловості і розроблення кар'єрів (секція В) в розрізі галузей станом на 01.01.2024 р.

Промислові галузі секції В	Залишки за кредитами, млн. грн.	NPLs, %	Банки-лідери у кредитуванні галузі
Добування кам'яного та бурого вугілля	493,34	84,63	АТ «Укрексімбанк» (84,19%, з яких NPLs – 100%)
Добування сирої нафти та природного газу	13 109,05	0,16	АТ «Укрексімбанк» (55%); АБ «УКРГАЗБАНК» (30,54%)
Добування металевих руд	2 460,52	30,83	АТ «СЕНС БАНК» (30,93%); АТ «Ощадбанк» (17,99%, з яких NPLs – 100%); АТ «Укрексімбанк» (12,03%, з яких NPLs – 100%)
Добування інших корисних копалин та розроблення кар'єрів	884,99	40,55	АТ «Ощадбанк» (30,05%, з яких NPLs – 89,70%)
Надання допоміжних послуг у сфері добувної промисловості та розроблення кар'єрів	478,71	35,58	АТ «Полтава-банк» (35,66%, з яких NPLs – 56,65%)
Всього по секції В	17 426,61	9,91	АТ «Укрексімбанк» (47%, з яких NPLs – 9,21%)
<i>Довідково: частка секції В у БПКП, %</i>	8,02	2,56	<i>x</i>
<i>Довідково: частка секції В в кредитах нефінансових корпорацій, %</i>	2,22	0,55	<i>x</i>

Джерело: складено та обчислено авторами на основі [5].

Дані табл.1 засвідчують, що у 2023 р. близько 75% банківських кредитів у секції В «Добувна промисловість та розроблення кар'єрів» спрямовувались у галузі добування сирої нафти та природного газу. При цьому, банками-лідерами кредитування цієї галузі були АТ «Укрексімбанк» (55% від загального обсягу кредитування галузі) та АБ «УКРГАЗБАНК» (30,54% від загального обсягу кредитування галузі). Хоча обсяги кредитування інших галузей секції В є меншими, їхній відсоток NPLs є суттєвим. Особливо гостро постає ситуація в АТ «Укрексімбанк», якому належить 84,19% кредитів підприємств добування кам'яного та бурого вугілля, і всі вони є непрацюючими.

**Таблиця 2. Структура кредитування підприємств переробної
промисловості (секція С) в розрізі галузей станом на 01.01.2024 р.**

Промислові галузі секції С	Залишки за кредитами, млн. грн.	NPLs, %	Банки-лідери у кредитуванні галузі
Виробництво харчових продуктів	50 820,77	16,76	АТ «Укрексімбанк» (12,08%, з яких NPLs – 50,18%); АТ «Райффайзен Банк» (11,39%, з яких NPLs – 14,72%); АТ «ОТП БАНК» (10,24%, з яких NPLs – 23,17%)
Металургійне виробництво	9 850,43	69,02	АТ «Ощадбанк» (44,18%, з яких NPLs – 97,37%); АТ «Укрексімбанк» (17,98%, з яких NPLs – 99,55%)
Виробництво машин і устаткування, н.в.і.у.	8 633,43	71,48	АТ «Укрексімбанк» (33,42%, з яких NPLs – 98,99%); АТ «СЕНС БАНК» (15,46%, з яких NPLs – 100%)
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	5 366,47	28,47	АТ «Укрексімбанк» (22,43%, з яких NPLs – 28,04%); АТ «СЕНС БАНК» (19,73%, з яких NPLs – 51,68%)
Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	4 948,36	15,87	АТ «Райффайзен Банк» (14,73%, з яких NPLs – 12,92%); АТ «Укрексімбанк» (12,66%)
Виробництво напоїв	4 833,50	19,42	АТ «Укрексімбанк» (42,81%, з яких NPLs – 35,66%); АТ «Райффайзен Банк» (14,95%, з яких NPLs – 8,56%)
Виробництво гумових і пластмасових виробів	4 504,42	18,33	АТ «Укрексімбанк» (23,31%, з яких NPLs – 37,26%); АТ «ПУМБ» (16,02%)
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	3 796,33	34,03	АТ «Укрексімбанк» (31,88%, з яких NPLs – 99,19%)
Виробництво паперу та паперових виробів	3 563,97	14,70	АТ «Райффайзен Банк» (29,24%); АТ «ПУМБ» (16,37%, з яких NPLs – 70,00%)
Решта	15 155,17	19,73	х
Всього кредитів секції С	111 472,85	27,25	АТ «Укрексімбанк» (16,70%, з яких NPLs – 58,72%); АТ «Райффайзен Банк» (10,18%, з яких NPLs – 16,89%); АТ «Ощадбанк» (9,62%, з яких NPLs – 47,53%);
<i>Довідково: частка секції С в БПКП, %</i>	51,27	44,98	х
<i>Довідково: частка секції С в кредитах нефінансових корпорацій, %</i>	14,22	9,60	х

Джерело: складено та обчислено авторами на основі [5].

В результаті аналізу табл.2, в якій згруповано дані щодо кредитування секції С «Переробна промисловість», можна констатувати, що найбільша частка кредитів сконцентрована на підприємствах виробництва харчових продуктів – близько 45%. Фінансування даної галузі є досить диверсифікованим з точки зору кількості лідерів-кредиторів (банків). Проте варто акцентувати на високому рівні NPLs підприємств виробництва харчових продуктів в портфелях банків-лідерів: АТ «Укрексімбанк» – 50,18%, АТ «ОТП БАНК» – 23,17%, та АТ «Райффайзен Банк» – 14,72%. Досить критично постає ситуація кредитування підприємств металургійного виробництва, виробництва машин і устаткування, виробництва хімічних речовин і хімічної продукції. Зокрема, суттєва частка кредитування зазначених галузей банками-лідерами фактично означає високий рівень NPLs. Так, АТ «Ощадбанк», на який припадає 44,18% кредитів підприємств металургійного виробництва, з їх числа має 97,37% непрацюючих. Також, АТ «Укрексімбанк», на який припадає 33,42% кредитів підприємств виробництва машин і устаткування, з їх числа має 98,99% непрацюючих. Такий стан речей може бути пов'язаним із надмірним кредитуванням одного або групи пов'язаних позичальників. В цілому, слід зазначити, що кредитування переробної промисловості в Україні є досить ризикованим, адже при частці у загальному обсязі кредитування нефінансових корпорацій в розмірі 14,22%, частка NPLs цих кредитів у загальному обсязі непрацюючих кредитів нефінансових корпорацій становить 9,6%.

Неоднозначна ситуація склалась у сегменті кредитування секції D «Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря», яка представлена однією промисловою галуззю. Кредити, надані підприємствам постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, досить рівномірно розподілені у промислових кредитних портфелях банків державного сектору: станом на 01.01.2024 р., в АТ «Ощадбанк» – 29,39%, АТ «Укрексімбанк» – 28,98, АБ «УКРГАЗБАНК» – 22,10%. В той же час, від 30% і більше цих кредитів є NPLs, при чому, найбільша їх частка в АБ «УКРГАЗБАНК» – 39,34%. В цілому, частка секції D в БПКП становить – 31,87%, яких NPLs – 6,73%, а частка в кредитах нефінансових корпорацій – 8,84%, яких NPLs – 6,73% [5].

Високий рівень концентрації та водночас невисокий рівень NPLs спостерігається у банківському кредитуванні секції Е «Водопостачання; каналізація, поводження з відходами» (див. табл.3). Зокрема, кредитування підприємств забору, очищення та постачання води сконцентровано у АТ «Укрексімбанк» (73% від загального обсягу кредитування цієї галузі), кредитування підприємств каналізації, відведення й очищення стічних вод сконцентровано у АТ КБ «ПриватБанк» (58,19%), підприємств іншої діяльності щодо поводження з відходами у АТ «ПУМБ» (100%). Водночас, дещо інша ситуація у кредитуванні підприємств збирання, оброблення й видалення відходів, відновлення матеріалів, серед яких високий рівень NPLs – 26,41%.

Таблиця 3. Структура кредитування підприємств водопостачання, каналізації, поводження з відходами (секція Е) в розрізі галузей станом на 01.01.2024 р.

Промислові галузі секції Е	Залишки за кредитами, млн. грн.	NPLs, %	Банки-лідери у кредитуванні галузі
Забір, очищення та постачання води	69,08	7,77	АТ «Укрексімбанк» (73%, з яких NPLs – 7,46%)
Каналізація, відведення й очищення стічних вод	26,22	2,52	АТ КБ «ПриватБанк» (58,19%)
Збирання, оброблення й видалення відходів; відновлення матеріалів	304,98	26,41	АБ «УКРГАЗБАНК» (28,18%, з яких NPLs – 37,26%); АТ «Укрексімбанк» (15,84%, з яких NPLs – 77,77%)
Інша діяльність щодо поводження з відходами	1,14	-	АТ «ПУМБ» (100%)
Всього кредитів секції Е	401,42	21,56	АТ «Укрексімбанк» (25,49%, з яких NPLs – 40,42%)
Довідково: частка секції Е в БПКП, %	0,18	0,13	х
Довідково: частка секції Е в кредитах нефінансових корпорацій, %	0,05	0,03	х

Джерело: складено та обчислено авторами на основі [5].

Найбільш очевидно прослідковуються наслідки галузевої концентрації у кредитуванні секції F «Будівництво»: практично в усіх банках-лідерах кредитування має місце критично високий NPLs (див. табл.4). Найвиразніше

реалізація ризику галузевої кредитної концентрації проявилась в АТ КБ «ПриватБанк»: станом на 01.01.2024 р. банк є лідером в кредитуванні підприємств будівництва будівель – 56,58%, з яких NPLs – 97,53%, та підприємств спеціалізованих будівельних робіт – 71,23%, з яких NPLs – 93,61%. Ці кредити є спадком АТ КБ «ПриватБанк» у складі дебіторської заборгованості за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель з 2016 р. (після націоналізації банку). Зазначимо, що частка NPLs секції F «Будівництво» у промисловому кредитному портфелі АТ КБ «ПриватБанк» склала 96,16%, а у загальному обсязі непрацюючих кредитів нефінансових корпорацій – 5,28%. Викликає занепокоєння ситуація у АТ «Укрексімбанк», який є лідером кредитування підприємств будівництва споруд – 48,35% від загального обсягу кредитування цієї галузі, з яких NPLs – 93,61%.

Таблиця 4. Структура кредитування підприємств будівництва (секція F) в розрізі галузей станом на 01.01.2024 р.

Промислові галузі секції F	Залишки за кредитами, млн. грн.	NPLs, %	Банки-лідери у кредитуванні галузі
Будівництво будівель	10 850,33	84,65	АТ КБ «ПриватБанк» (56,58%, з яких NPLs – 97,53%); АБ «УКРГАЗБАНК» (11,38%, з яких NPLs – 72,66%); АТ «Укрексімбанк» (11,06%, з яких NPLs – 99,76%)
Будівництво споруд	3 307,49	43,64	АТ «Укрексімбанк» (48,35%, з яких NPLs – 67,26%); АБ «УКРГАЗБАНК» (23,31%, з яких NPLs – 0,12%)
Спеціалізовані будівельні роботи	4 655,57	73,35	АТ КБ «ПриватБанк» (71,23%, з яких NPLs – 93,61%)
Всього кредитів секції F	18 813,39	74,64	АТ КБ «ПриватБанк» (50,57%, з яких NPLs – 95,65%); АТ «Укрексімбанк» (15,37%, з яких NPLs – 78,91%)
Довідково: частка секції F в БПКП, %	8,65	20,80	x
Довідково: частка секції F в кредитах нефінансових корпорацій, %	2,40	4,44	x

Джерело: складено та обчислено авторами на основі [5].

Підсумовуючи проведений аналіз, можна констатувати, що промислове кредитування в Україні є слабо диверсифікованим як в розрізі секцій, галузей промисловості, так і за кількістю банків-кредиторів. Левова частка банківського кредитування припадає на переробну промисловість, а основними банками-лідерами промислового кредитування в Україні є банки державного сектора – АТ «Укрексімбанк» (23%), АТ «Ощадбанк» (15%), АБ «УКРГАЗБАНК» (13%), АТ КБ «ПриватБанк» (6%), АТ «СЕНС БАНК» (5%), що разом складає 62% або 135 055,66 млн. грн. (станом на 01.01.2024 р.). При цьому, частка NPLs промислових підприємств, наданих банками державного сектору у загальному обсязі NPLs промислових підприємств, наданих банками становить – 80% [5].

Разом з цим, слід акцентувати, що у банків державного сектора, а особливо в АТ «Укрексімбанк», має місце порушення граничних значень пруденційних нормативів щодо концентрації кредитного ризику (див. табл.5).

Таблиця 5. Нормативи концентрації кредитного ризику банків державного сектору (01.01.2023-01.01.2024 рр.)

Банк / Норматив	01.01.2023			01.01.2024		
	Н7 (не більше 25% та 20%*)	Н8 (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	Н9 (не більше 25% та 20%*)	Н7 (не більше 25% та 20%*)	Н8 (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	Н9 (не більше 25% та 20%*)
АТ «Укрексімбанк»	33,82	642,35	0,28	65,39	1 195,81	0,14
АБ «УКРГАЗБАНК»	23,10	417,30	0,30	14,83	247,82	0,15
АТ «Ощадбанк»	9,79	80,07	0,26	7,44	54,91	0,08
АТ КБ «ПриватБанк»	6,37	-	0,00	5,47	-	0,00
АТ «СЕНС БАНК»	24,42	252,17	11,25	17,45	136,72	0,01

Примітка: *для системно-важливих банків.

Джерело: складено та обчислено авторами на основі [5].

З даних табл.5 видно, що АТ «Укрексімбанк» систематично порушував норматив Н7 (норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента), а у 2023 р. і норматив Н8 (норматив великих кредитних ризиків).

Важливим є регіональний аспект концентрації кредитування промислових підприємств. Слід зауважити, що в Україні вкрай незбалансований розподіл доданої вартості промислового сектору в розрізі областей, а саме – має місце концентрація промислового потенціалу в східних, південно-східних областях та

в м. Київ. Так само незбалансованим є розподіл промислового кредитування серед областей країни: за підсумками 2022 р., найбільші частки банківського промислового кредитування припадали на Івано-Франківську обл. (62,61%), Херсонську обл. (53%), Рівненську обл. (45,88%), Закарпатську обл. (47,88%) та Харківську обл. (39,10%), а найменше – на Кіровоградську обл. (4,81%) [5].

Враховуючи вищевикладене, вважаємо доцільним у попередженні ризику концентрації банківського кредитування промислових підприємств, використання коефіцієнтного методу на етапі формуванні БПКП з метою забезпечення його оптимального складу та встановлення максимального ліміту кредитування з огляду на галузеву ознаку. Для виконання цього завдання пропонуємо враховувати такі показники:

1. Частка промислової галузі у валовій доданій вартості промисловості (у %). Обчислення цього показника дає розуміння щодо значимості окремої галузі промисловості у розвитку економіки, її внеску у валову додану вартість, у створення сировини, матеріалів або компонентів для інших галузей тощо. Якщо частка окремої галузі у валовій доданій вартості є значною, це свідчить про залежність економіки від даної галузі. У випадку, коли цей показник є невеликим, це свідчить про диверсифікацію господарства, що зменшує економічні ризики, пов'язані із домінуванням однієї галузі. Розгляд даного показника в динаміці дає змогу оцінити загальний тренд розвитку окремої галузі. Пропонуємо обчислювати частку окремої галузі промисловості у валовій доданій вартості промисловості на рівні всієї економіки за такою формулою:

$$\text{ЧГ}_k = \frac{\text{ВДВ}_k}{\text{ВДВ}_{\text{пр}}} \times 100, \quad (1)$$

де: ЧГ_k – частка k -ої промислової галузі у валовій доданій вартості (у %); ВДВ_k – валова додана вартість k -ої промислової галузі (у грошовому виразі); $\text{ВДВ}_{\text{пр}}$ – сумарна валова додана вартість всіх галузей промислового сектору (у грошовому виразі).

2. Частка збиткових підприємств окремої галузі промисловості у загальній кількості підприємств (у %). Цей показник інформує банк про ефективність, конкурентоздатність, прибутковість, витратність та наявність

системних проблем у галузі. Важливим є розгляд даного показника в динаміці та оцінка впливу на його значення окремих макроекономічних факторів, що дає змогу отримати уявлення щодо стійкості окремої промислової галузі до стресів і шоків зовнішнього впливу. Пропонуємо обчислювати частку збиткових підприємств окремої галузі промисловості у загальній кількості підприємств за такою формулою:

$$\text{ЧЗП}_k = \frac{\text{ЗП}_k}{\text{ЗП}} \times 100, \quad (2)$$

де: ЧЗП_k – частка збиткових підприємств k -ої промислової галузі у загальній кількості збиткових підприємств (у %); ЗП_k – кількість збиткових підприємств k -ої промислової галузі (у кількості одиниць); ЗП – загальна кількість збиткових підприємств (у кількості одиниць).

3. Частка NPLs окремої галузі промисловості у загальному обсязі NPLs промислових підприємств (у %). Обчислення даного показника та розгляд його у динаміці надає банку-кредитору інформацію про рівень ризику кредитування окремої галузі та існування системних проблем. Цей показник доцільно обчислювати як на рівні банківської системи – для цілісного розуміння рівня ризику кредитування підприємства окремої галузі промисловості, так і на рівні банку-кредитора. Пропонуємо обчислювати частку NPLs окремої галузі промисловості у загальному обсязі NPLs промислових підприємств за такою формулою:

$$\text{ЧНК}_k = \frac{\text{НК}_k}{\text{НКП}} \times 100, \quad (3)$$

де: ЧНК_k – частка непрацюючих кредитів k -ої промислової галузі у загальному обсязі непрацюючих кредитів промислових підприємств (у %); НК_k – обсяг непрацюючих кредитів k -ої промислової галузі (у грошовому виразі); НКП – загальний обсяг непрацюючих кредитів промислових підприємств (у грошовому виразі). Вважаємо за доцільне обчислювати даний показник окремо для валютних кредитів, що надасть інформацію про волатильні до валютних коливань галузі промисловості.

4. Частка депозитів окремої галузі промисловості в загальному обсязі депозитів промислових підприємств (у %). Обчислення даного показника та

вивчення його в динаміці надає інформацію банку-кредитору про рівень фінансової залежності окремої галузі промисловості, фінансового здоров'я галузі, її стабільності та потреби в кредитуванні. Пропонуємо обчислювати частку депозитів окремої галузі промисловості у загальному обсязі депозитів промислових підприємств за такою формулою:

$$\text{ЧДП}_k = \frac{\text{ДП}_k}{\text{ДПП}} \times 100, \quad (4)$$

де: ЧДП_k – частка депозитів *k*-ої промислової галузі у загальному обсязі депозитів промислових підприємств (у %); ДП_k – обсяг депозитів *k*-ої промислової галузі (у грошовому виразі); ДПП – загальний обсяг депозитів промислових підприємств (у грошовому виразі). Вважаємо за доцільне обчислювати даний показник окремо для валютних депозитів, що надасть інформацію про фінансове здоров'я промислових підприємств, зокрема підприємств зовнішньоекономічної діяльності.

Слід акцентувати, що значення запропонованих показників можуть суттєво відрізнятись в залежності від галузі промисловості, регіону, рівня обчислення (рівень банку, групи банків або банківської системи). Проте їх розрахунок та аналіз дає змогу визначитися з допустимим рівнем ризику, який готовий взяти на себе банк-кредитор.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі. За підсумками проведеного дослідження можна зробити такі ключові висновки:

- промислове кредитування в Україні перебуває на ранній стадії свого розвитку, характеризується високим рівнем концентрації (при чому, не лише галузевої, але й регіональної) та реалізованого внаслідок цього ризику (що виражається у рівні NPLs);
- дані аналізу дають можливість чітко прослідкувати висхідну тенденцію до реалізації ризику концентрації у банків-лідерів кредитування окремих галузей. Зокрема, найгірша ситуація має місце в АТ «Укресімбанк»;
- песимістичною є ситуація у сегменті кредитування секції будівництва, де в своїй переважній більшості банки-лідери кредитування підприємств цих галузей зіштовхнулись із стрімким збільшенням рівня NPLs;

- враховуючи низький рівень залученості банків у промисловий розвиток, реалізовані ризики внаслідок концентрації кредитування в окремих галузях не відіграють суттєвої ролі у динаміці промислового розвитку. Водночас, з урахуванням необхідності активного залучення банків у процеси повоєнної відбудови промисловості, поточний стан речей потребує перегляду банками підходів до управління ризиком концентрації промислового кредитного портфеля, а особливо – у банках державного сектору;
- запропонований коефіцієнтний метод щодо формування банківського промислового кредитного портфеля є превентивним заходом управління ризиком концентрації кредитування промислових підприємств, оскільки сприяє забезпеченню оптимального складу портфеля та встановленню адекватного максимального ліміту кредитування з огляду на галузеву ознаку промислового підприємства-позичальника;
- перспективним напрямом подальших досліджень в даній проблематиці є вироблення підходів до формування оптимального розподілу банківського промислового кредитування з урахуванням потреб регіонів у розвитку їхнього промислового потенціалу та з метою попередження регіональної концентрації кредитування промисловості.

Література

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Дата звернення: 07.02.2024)
2. Кишакевич Б. Оцінка рівня концентрації кредитного ризику за допомогою гомогенних мір ризику. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20(14). С. 321-328. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2010/20_14/321_Kysz.pdf (Дата звернення: 09.02.2024)
3. Корнилюк Р. Концентрація банківського ринку України як джерело системного ризику. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017.

- Вип. 20. С. 842-849. URL: <http://global-national.in.ua/archive/20-2017/172.pdf> (Дата звернення: 09.02.2024)
4. Кретов Д. Оцінка концентрації ринку корпоративного кредитування в Україні. *Економіка та суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 1046-1057. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-157> (Дата звернення: 09.02.2024)
 5. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/> (Дата звернення: 07.02.2024)
 6. Онищенко В., Волкова Н. Методи управління кредитним портфелем банку. *Економіка і регіон*. 2014. № 5(48). С. 3-9. URL: https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/1326/1/econrig_2014_5_3%2B.pdf (Дата звернення: 09.02.2024)
 7. Jahn N., Memmel Chr., Pfingsten A. Banks' concentration versus diversification in the loan portfolio: new evidence from Germany. Deutsche Bundesbank: Discussion Paper. 2013. No.53. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/91728/1/776935011.pdf> (Дата звернення: 09.02.2024)
 8. Juodis M., Valvionis V., Berniūnas R., Beivydas M. Measuring Concentration Risk in Bank Credit Portfolios Using Granularity Adjustment: Practical Aspects. *Pinigø studijos. Matematinė ekonomika*. 2009. № 1. P. 43-63. URL: <https://web.actuaries.ie/sites/default/files/erm-resources/juodis.pdf> (Дата звернення: 09.02.2024)
 9. Kozak S. Concentration of credit exposure as a significant source of risk in banking activities: the idea and methods of estimation. *E-Finance: Financial Internet Quarterly*. 2015. Vol. 11. Vol. 3. P. 103-115. URL: https://doi.org/10.14636/1734-039X_11_3_008 (Дата звернення: 09.02.2024)
 10. Skridulytė R., Freitakas Ed. The Measurement of Concentration Risk in Loan Portfolios. *Economics & Sociology*. 2021. Vol. 5. No. 1. P. 51-61. URL: https://www.economics-sociology.eu/files/Skridulyte_%20Freitakas%20V5N1.pdf (Дата звернення: 09.02.2024)

References

1. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2023), available at <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 7 Feb 2024).
2. Kyshakevych, B. (2010), "Assessment of the level of credit risk concentration using homogeneous risk measures", *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, [Online], vol. 20(14), pp. 321-328, available at: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2010/20_14/321_Kysz.pdf (Accessed 9 Feb 2024).
3. Kornyliuk, R. (2017), "Concentration of the banking market of Ukraine as a source of systemic risk", *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, [Online], vol. 20, pp. 842-849, available at: <http://global-national.in.ua/archive/20-2017/172.pdf> (Accessed 9 Feb 2024).
4. Kretov, D. (2018), "Assessment of the concentration of the corporate lending market in Ukraine", *Ekonomika ta suspilstvo*, [Online], vol. 19, pp. 1046-1057, available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-157> (Accessed 9 Feb 2024).
5. The official site of National Bank of Ukraine (2023), available at: <https://bank.gov.ua/ua/> (Accessed 7 Feb 2024).
6. Onyshchenko, V. and Volkova, N. (2014), "Methods of managing the bank's loan portfolio", *Ekonomika i rehion*, [Online], vol. 5(48), pp. 3-9, available at: https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/1326/1/econrig_2014_5_3%2B.pdf (Accessed 9 Feb 2024).
7. Jahn, N. Memmel, Chr. and Pfingsten, A. (2013), "Banks' concentration versus diversification in the loan portfolio: new evidence from Germany", *Deutsche Bundesbank: Discussion Paper*, [Online], vol. 53, available at: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/91728/1/776935011.pdf> (Accessed 9 Feb 2024).
8. Juodis, M. Valvonis, V. Berniūnas, R. and Beivydas, M. (2009), "Measuring Concentration Risk in Bank Credit Portfolios Using Granularity Adjustment: Practical Aspects", *Pinigø studijos. Matematinė ekonomika*, [Online], vol. 1,

- pp. 43-63, available at: <https://web.actuaries.ie/sites/default/files/erm-resources/juodis.pdf> (Accessed 9 Feb 2024).
9. Kozak, S. (2015), “Concentration of credit exposure as a significant source of risk in banking activities: the idea and methods of estimation”, *E-Finanse: Financial Internet Quarterly*, [Online], vol. 11, no. 3, pp. 103-115, available at: https://doi.org/10.14636/1734-039X_11_3_008 (Accessed 9 Feb 2024).
 10. Skridulytė, R. and Freitakas, Ed. (2021), “The Measurement of Concentration Risk in Loan Portfolios”, *Economics & Sociology*, [Online], vol. 5, no. 1, pp. 51-61, available at: https://www.economics-sociology.eu/files/Skridulyte_%20Freitakas%20V5N1.pdf (Accessed 9 Feb 2024).

Стаття надійшла до редакції 12.02.2024 р.